

BILTEN 02

ROD I BEZBEDNOST

JUL 2011.

BEOGRADSKI CENTAR ZA BEZBEDNOSNU POLITIKU

Urednice: Maja Bjeloš i Gorana Odanović

Recezentkinja: Sonja Stojanović

Saradnice: Zorica Mršević, Nataša Jovanović,
Gordana Subotić, Miljana Jeftić,
Nevena Manojlović, Sandra Vučić

Prelom: Saša Đorđević

Da li postoje ograničenja za žene u sektoru bezbednosti?

ZENE U SEKTORU BEZBEDNOSTI

- ❖ Pravna osnova za primenu kvota u sektoru bezbednosti u Srbiji
- ❖ Kvote u sektoru bezbednosti u Srbiji
- ❖ Plan za rodnu ravnopravnost i poboljšanje položaja žena u britanskoj policiji
- ❖ U čemu se ogleda dobra praksa Španije kada je reč o rodnoj ravnopravnosti u vojsci?

BEZBEDNOSNE INSTITUCIJE I RODNA RAVNOPRAVNOST

- ❖ Koliko nas košta nasilje prema ženama u porodici?
- ❖ Šta građanke Srbije misle o svojoj i o bezbednosti Srbije

2

2

5

6

8

9

PRIMENA REZOLUCIJE 1325: ZENE, MIR I BEZBEDNOSTI

- ❖ Trening o indikatorima za sprovođenje NAP 1325 u Srbiji u organizaciji Žena u crnom
- ❖ Izrada nacrtu NAP za primenu Rezolucije 1325 SB UN Gruziji
- ❖ Sprovođenje Rezolucija 1325 i 1820 SB UN u Liberiji, Avganistanu i DR Kongo

ROD I REFORMA SEKTORA BEZBEDNOSTI U SVETU

- ❖ Žena komadant jedinice marinaca
- ❖ **PUBLIKACIJE I NAJAVA DOGAĐAJA**
- ❖ Najvažnije iz Godišnjeg izveštaja Stejt departmenta o trgovini ljudima za 2011. godinu

11

13

14

15

16

Žene u sektoru bezbednosti

Pravna osnova za primenu kvota u sektoru bezbednosti u Srbiji

Zakonski definisane i u praksi uspešno primenjene kvote u izbornom sistemu otvorile su vrata primeni profesionalnih, radnih i drugih sličnih mera afirmativne akcije u korist manje zastupljenog pola i u drugim oblastima. Naime, u Srbiji već skoro deset godina uspešno funkcioniše kvota izborni sistem, pa je primena sličnih mera kroz tu praksu stekla punu zakonsku, političku i logičku osnovu za primenu i za druge diskriminativne grupe i u drugim oblastima. Kvote su u početku bile deo paketa mera za povećanje bezbednosti u konfliktnoj oblasti južne Srbije a tek kasnije, postale su opšteg instrumenta afirmativne akcije za postizanje rodne ravnopravnosti.

Te prve kvote su primenjivane tada u odsustvu ustavne regulacije i samo je njihova racionalnost, demokratičnost i zapravo široka prihvaćenost sprečila formalno pokretanje pitanja njihove tadašnje neustavnosti. Tek je Ustav iz 2006. godine izrazom „razvijanje jednakih mogućnosti“ omogućio da država zakonima i drugim merama može da uvodi kvote, čime su te mere postale i ustavno dopuštene. Ustavna odredba koja predviđa zabranu diskriminacije navodeći da se „**ne smatraju diskriminacijom posebne mere koje država može uvesti radi postizanja pune ravnopravnosti lica ili grupe lica koja su suštinski u nejednakom položaju sa ostalim građanima**“, definiše konačno njihov karakter kao nediskriminativan.

Zakon o zabrani diskriminacije iz 2009. godine ne smatra diskriminacijom posebne mere uvedene radi postizanja pune ravnopravnosti, zaštite i napretka lica, odnosno grupe lica koja se nalaze u nejednakom položaju. I Zakon o ravnopravnosti polova donošenje posebnih mera za postizanje ravno-

pravnosti polova, takođe, ne smatra diskriminacijom, ni povredom načela jednakih prava i obaveza ako su one donete radi otklanjanja i sprečavanja nejednakog položaja žena i muškaraca i ostvarivanja jednakih mogućnosti polova.

Tumačenje i utilizacija kvota sadrži važno upozorenje da su kvote po svom karakteru instrument korigovanja viševjekovnog ili bolje rečeno, višemilenijumskog nepravednog isključivanja žena iz domena javnih poslova.

Tamo gde takva tradicija, običaji i kultura ne može da se uoči, nema osnova za primenu kvota bez obzira na privremeno disproportionalno učešće žena i muškaraca u nekoj oblasti.

Konačno treba naglasiti, ako se kvote primenjuju *bona fide* u skladu sa svojom pravom suštinom i sa iskrenim namerama da poprave istorijski zasnovane disproportionalnosti, diskriminaciju i isključivanje, one će sigurno doneti željene rezultate.

Autorka: prof. dr Zorica Mršević, Institut društvenih nauka

Link: [Kvote u sektoru bezbednosti, The Implementation of Quotas: European Experience, FEPPS](#)

Kvote u sektoru bezbednosti u Srbiji

Svuda u svetu sektorom bezbednosti tradicionalno dominiraju muškarci. Srbija se ne razlikuje u tom pogledu od drugih zemalja. Poslednjih godina se ovaj trend menja, i to, između ostalog, zahvaljujući sistemu kvota. Kgotama se određuje minimalan broj žena koje bi trebalo da budu zastupljene u institucijama sektora bezbednosti, bilo kao civili ili vojna lica. U sektoru bezbednosti u Srbiji, kvote su propisane za prijem žena na školovanje, usavršavanje i obuku u policiji i vojsci. Da li su kvote korisne? Da li olakšavaju ulazak žena u tradicionalne bezbednosne institucije, ili predstavljaju prepreku za njihovu integraciju? Da li uzdižu status i ugled žena, ili pojačavaju postojeće predrasude?

Ovo su samo neka od pitanja o kojima se diskutovalo na okruglom stolu o Kvotama u sektoru bezbednost u Srbiji, koji je organizovao BCBP 7. juna 2011.

Četiri lekcije za uspešnu primenu kvota

Proučavajući ovu temu došli smo do 4 ključne stvari neophodne za uspešnu primenu kvota:

1. Prvo, potrebno je imati u vidu da kvote treba da predstavljaju samo privremene mere radi otklanjanja i sprečavanja nejednakog položaja žena i muškaraca, i onda kada bude dostignuta adekvatna zastupljenost žena u bezbednosnim institucijama, njihova upotreba više nije potrebna.
2. Kvote je neophodno prilagoditi stanju ili prirodi problema, odnosno uvesti kvote samo za one oblasti ili poslove gde su žene najmanje zastupljene. Prema ovom možemo izvršiti tipologizaciju tj. podelu kvota na **kvote za prijem na školovanje** (npr. VA, KPA) ili **obuku** (COPO), kao i **na kvote za stručno usavršavanje**.
3. U različitim sistemima kvote znače različito. U policiji i vojsci kvote se određuju prema različitim standardima. Naime, u policiji poželjan procenat žena je 30%. Taj procenat je utvrđen prema Pekinškoj deklaraciji iz 1995. godine i preporukama OEBS za MUP Srbije. Za razliku od policije, u vojsci se teži dostizanju NATO standarda. Taj standard se kreće od 10% do 20%. U grupu članica NATO koje ispunjavaju ovaj standard nalaze se na primer SAD, Kanada, Španija, Portugalija, Francuska.
4. Osim toga, kvote, same po sebi, ne rešavaju problem rodne neravnopravnosti. Pitanje stvaranja mogućnosti za adekvatnu zastupljenost žena i muškaraca je pitanje koje podrazumeva preduzimanje i niza drugih zakonskih i institucionalnih mera, ali i postojanje političke volje da se tako nešto uradi. Takođe, neophodno je da

dođe i do promene tradicionalne političke i bezbednosne kulture i povećanja svesti građana o značaju ovog pitanja. **Zbog toga ne treba precenjivati značaj kvota, jer one mogu biti delotvorne samo u sadejstvu sa drugim faktorima koji doprinose povećanju stepena reprezentativnosti u telima u kojima se odlučuje o bezbednosnim pitanjima.**

Prednosti i mane upotrebe kvota: ništa nije savršeno – pa ni upotreba kvota!

Kvote istovremeno donose kvantitativne i kvalitativne prednosti, ali i neke neželjene efekte. U kvantitativnom smislu, uvođenjem kvota se za relativno kratko vreme mogu postići vidljivi rezultati, tj. povećati broj žena u određenim oblastima (obrazovanje, obuka) i na određenim poslovima u policiji i vojsci na kojima je njihova zastupljenost bila izuzetno mala (npr. specijalne jedinice). Ova mera može biti posebno važna u situaciji ukoliko žene prethodno nisu bile zastupljene u nekoj od ovih institucija. Pored proizvođenja napretka merenog kvantitativnim pokazateljima, druga prednost primene kvota je kvalitativne prirode i tiče se uvođenja više različitih veština i sposobnosti.

Naime, uvođenjem većeg broja žena rad u vojsci i policiji može da se unapredi i novim znanjima i veštinama koje žene poseduju (na primer, rad sa ženama žrtvama nasilja, maloletnicima, prikupljanje obaveštajnih podataka i slično). Kvote imaju ulogu ne samo u formalnom povećanju broj žena, već i stvarnom predstavljanju i zastupanju interesa žena kao grupacije.

Glavna **mana** vezana za primenu kvota tiče se pre svega propisivanja maksimalnog broj mesta koji žene mogu da zauzmu. Na duži rok ovakva praksa može doprineti ograničenom broju žena koje će zauzeti rukovodeća, odnosno komandna mesta. Takođe, uvođenje kvota može pojačati predrasude među ženama i muškarcima da su žene izabrane zbog svoje rodne pripadnosti, a ne zbog njihove kvalifikacije i da je više kvalifikovanih kandidata usled toga gurnuto u stranu. Šta više, mnoge žene se

protive upotrebi ovih mera, jer ne žele da budu izabrane samo zato što su žene.

U kojim institucijama i od kada se kvote primenjuju u Srbiji?

Žene u Srbiji su imale mogućnost da se zaposle na civilnim poslovima u sektoru bezbednosti još od završetka Drugog svetskog rata. Nasuprot tome, operativni poslovi u tradicionalnim bezbednosnim institucijama, poput policije i vojske, bili su van njihovog domašaja. Ove dve institucije su tokom socijalističkog perioda su nastojale da uvedu žene u svoje operativne službe, ali do pravih promena je došlo tek nakon 2000. godine kada su obe institucije uvele mogućnost da žene pohađaju osnovnu obuku i steknu stručno obrazovanje za obavljanje tih poslova ([Rod i reforma sektora bezbednosti u Srbiji, 2010](#)).

U oba slučaja, i vojska i policija su uvele kvote za žene. Te kvote su bile podstrek za uvođenje većeg broja žena, ali je praksa vremenom ukazala da one mogu da budu i ograničavajuće ukoliko se kvote uzimaju kao gornja granica, tj. maksimalan broj žena koji može da se upiše na školovanje ili obuku.

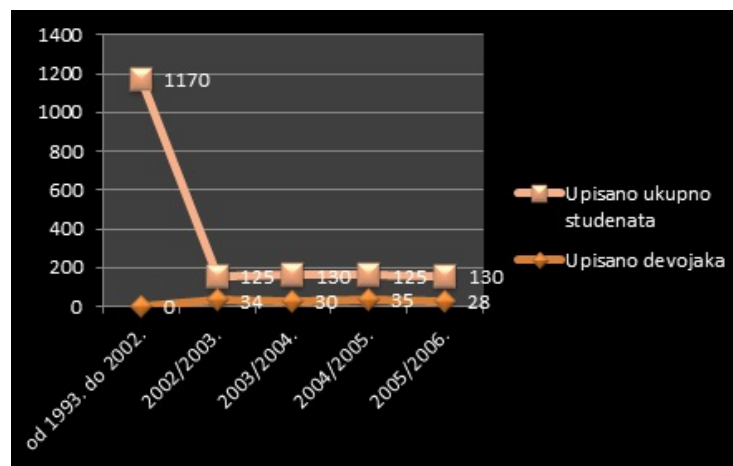
Policija (2006)	Vojska (2007)
Prijem na školovanje – KPA, 25% (MUP)	Prijem na školovanje -VA, oko 20% (GŠVS)
Prijem na obuku - COPO, 25% (MUP)	Učestvovanje žena u MNO – min 30% (NAP)
	Nema kvota za obuku profesionalnih vojnika
21% žena u operativnom sastavu MUP	2,6% žena u profesionalnoj vojnoj službi u VS i MO

Policija

Masovniji priliv žena u uniformisani policijski sastav počeo tek 2002. godine, pošto su sva radna mesta postala dostupna ženama, uključujući dostupnost ženama svih nivoa školovanja i obuke za

policijski poziv. Ranije je samo Viša škola unutrašnjih poslova od 1972. godine primala žene prema kvoti od 10% (ta kvota je ukinuta školske 2002-2003), dok je Policijska akademija njima bila nedostupna od osnivanja 1993. sve do 2002. godine.

Od 2002. pa sve do 2006. godine Policijska akademija je primale devojke na školovanje prema kvotama koje je određivao MUP (videti grafikon dole). Usled reforme policijskog obrazovanja 2006. godine dolazi do integracije Više škole unutrašnjih poslova i Policijske akademije u samostalnu visokoškolsku ustanovu – Kriminalističko-policijsku akademiju koja se organizaciono nalazi izvan MUP, ali koja obrazuje kadrove za potrebe Ministarstva. S tim u vezi, MUP daje saglasnost na upisne kvote za Akademiju. Za razliku od Vojne Akademije kvota za prijem devojaka u KPA je ista svake godine i iznosi 25%. Treba istaći i to da je reč o kvoti za studentkinje koje se finansiraju iz budžeta, dok za samofinansirajuće nema kvota pošto se upis vrši prema redosledu utvrđenom rang listom.

Upis u Policijsku akademiju

Za srednješkolsko obrazovanje policajaca bila je nadležna Srednja škola unutrašnjih poslova u Sremskoj Kamenici koja od svog osnivanja 1967. godine nikada nije primala žene. Tek odlukom MUP da se formira Centar za osnovnu policijsku obuku (COPO) žene su dobile priliku da po prvi put 2007. godine pohađaju kurseve za policiju opšte nadležnosti. Procenat primljenih kandidatkinja na kurs u

COPO iznosi 25% od ukupnog broja primljenih, tj. prima se 30 devojaka od ukupno 120 upisanih polaznika.

Učinak postojanja kvota je da se broj žena u MUP povećao od 2002. godine sa 16,98% na 21% u 2010. godini.

Vojska

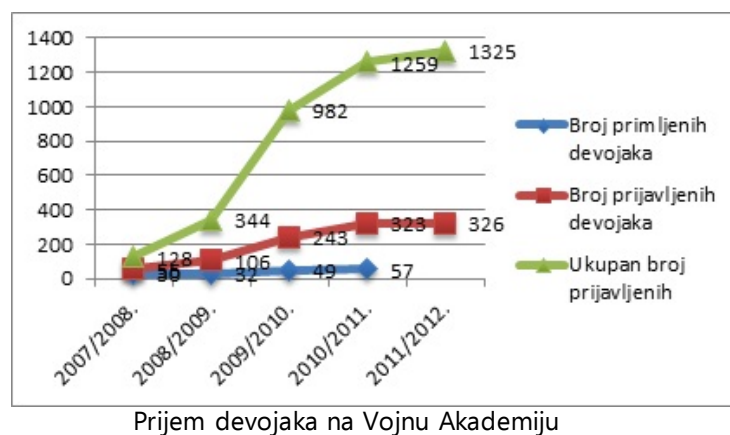
Kada je reč o obrazovanju u vojsci, žene su po prvi put stekle pravo na vojno obrazovanje 2007. godine prijemom na Vojnu akademiju. Prilikom prijema prve generacije žena na Vojnu akademiju propisana je kvota radi garantovanja određenog broja mesta za žene. Kvota za upis žena na ovu instituciju usklađuje se svake godine na osnovu procene potreba za radnim mestima koju sprovodi Generalštab Vojske Srbije. Konkurs za prijem kadeta i kadetkinja svake godine privlači veliki broj srednjoškolaca i srednjoškolki (videti grafikon desno). Ono što je iznenađujuće, jeste da veliki broj prijavljenih u odnosu na broj primljenih devojaka. To je posebno očigledno poslednje dve godine kada je na Akademiju primljen 5-6 puta manji broj devojaka u odnosu na ukupan broj devojaka koje su se prijavile na konkurs. Nasuprot kvotama za školovanje devojaka za vojni poziv, prijem žena na obuku za profesionalne vojnike ne podleže ovim ograničenjima.

Preporuke za institucije u Srbiji

Postojanjem kvota žene su dobile mogućnost da budu zastupljene u policiji i vojsci na operativnim poslovima više nego što su to bile ranije, pre 2000. godine. Sa druge strane, primena ovakvih mera u Srbiji nije bila bez svojih nedostataka. Stoga, kako bi se ispravili postojeći nedostaci smatramo da je potrebno:

1. vremenski ograničiti postojanje kvota dok se ne dostigne željeni cilj u pogledu zastupljenosti žena u policiji i vojsci;

2. ukinuti gornji prag za prijem kandidatkinja na kurs za osnovnu policijsku obuku, KPA i VA, i uvesti minimalne kvote za prijem pripadnika manje zastupljenog pola;
3. uvesti kvote za prijem na žena stručno usavršavanje i obuku neophodnu za napredovanje;
4. sprovesti dalja istraživanja kako bi se ispitali efekti postojanja sistema kvota u Srbiji.

Autorka: Maja Bjeloš, istraživačica, BCBP

Linkovi: [Žene u sistemu policijskog obrazovanja](#), [Mreža žena policajaca JIE](#), [Izjava Ministra unutrašnjih poslova](#)

Plan za rodnu ravnopravnost i poboljšanje položaja žena u britanskoj policiji

U UK u proteklih nekoliko decenija napravljen je značajan korak ka širem i kvalitetnijem uključivanju i zadržavanju žena u policiji. Kroz postojanje raznovrsnih programa podrške britanska policija je uspeła da poboljša položaj zaposlenih žena i muškaraca.

Uprkos činjenici da je još pre prvog svetskog rata postojao akt koji je definisao pravo žena na zapošljavanje u policiji, tek je od 1975. godine započeto masovnije uključivanje žena, tako da one danas čine oko 30% od ukupnog broja policijskih službenika u UK. Ipak, još uvek postoji problem nejednake zastupljenosti žena i muškaraca na višim pozicijama.

Reuters.com

Značajan doprinos u pružanju podrške ženama zaposlenim u policiji dala je Britanska asocijacija policajki usvajanjem 2000. godine Rodne Agende (eng. *Gender Agenda*). Rodna Agenda je dokument koji jasno definiše viziju, vrednosti za koje policija treba da se zalaže i pet dugoročnih ciljeva: policijske službe treba da stalno pokazuju da poštuju i cene žene koje obavljaju policijski posao; žene treba da budu zastupljene na svim nivoima; glas žena treba da se čuje na uticajnim forumima na kojima se donose odluke, treba stvoriti uslove za postizanje balansa između privatnog i poslovnog života; radno okruženje treba da bude nediskriminatorno, a oprema kvalitetna i u skladu sa standardima, tj. prilagođena ženama kako bi one bile u mogućnosti da obavljaju svoj posao profesionalno.

Takođe, dokument sadrži i konkretne aktivnosti koje bi mogle da poboljšaju njihov položaj. Ova platforma za delovanje Britanske asocijacije policajki usvojena je nakon intezivnih konsultacija sa svim zainteresovanim u policiji i van nje.

Značaj Agende ogleda se u kontinuiranom nastojanju da se podigne svest javnosti i svih zaposlenih u policiji o značaju i vrednosti koju jedna žena može doneti obavljanju policijskog posla. Veliki deo Agende posvećen je i predlozima koji bi omogućili nalaženje boljeg balansa između privatnog i poslovnog života žena i muškaraca. Tako, na primer, u Agendi iz 2006. predložene su mere poput uvođenja skraćenog radnog vremena za one koji čuvaju decu ili stare, skraćivanje trajanja obaveznih kurseva

profesionalnog usavršavanja a koji se odvijaju van mesta prebivališta i osnivanja Centara za negu dece u okviru policijskih ustanova. Pored toga, u Agendi izneti je niz predloga kako da se uniforme, oprema i testovi fizičke spremnosti prilagode ženama kroz drugačiju standardizaciju umesto dosadašnje koja je bila prilagođena samo muškarcima. Sve ove mere dugoročno imaju za cilj ne samo da povećaju broj žena u policiji, nego i da motivišu one koje na tim poslovima već rade da se tu i zadrže i da napreduju.

Važno je napomenuti da Agenda predstavlja „živi“ dokument, jer prati promene u radnom okruženju i prilagođava im se kroz preispitivanje dokumenta koje se vrši najmanje jednom u pet godina. Od 2000. godine, do danas, usvojena su dva dokumenta – Gender Agenda 1 (2000) i Gender Agenda 2 (2006). Prilikom svake revizije pravi se presek postignutog iz prethodnog perioda i preispituju se i ažuriraju postavljeni ciljevi. S obzirom da je zahvaljujući merama koje Agenda predviđa ostvaren značajan rezultat u postizanju rodne ravnopravnosti, odnosno poboljšanju položaja žena u policiji u UK, ovakav dokument mogao bi da bude primer dobre prakse i za našu državu.

Autorka: Sandra Vučić, studentkinja Master studija na Fakultetu bezbednosti i stažistkinja BCBP
 Linkovi: Bawp.org, [Gender Agenda](#), [Stranica Ministarstva unutrašnjih poslova UK o ravnopravnosti](#)

U čemu se ogleda dobra praksa Španije kada je reč o rodnoj ravnopravnosti u vojsci?

Poslednjih dvadesetak godina španska vojska je podvrgnuta reformama koje su imale za cilj da, do tada, tradicionalnu, ekskluzivno „mušku“ vojsku u potpunosti profesionalizuju i otvore za pripadnike manje zastupljenog pola, tj. žene.

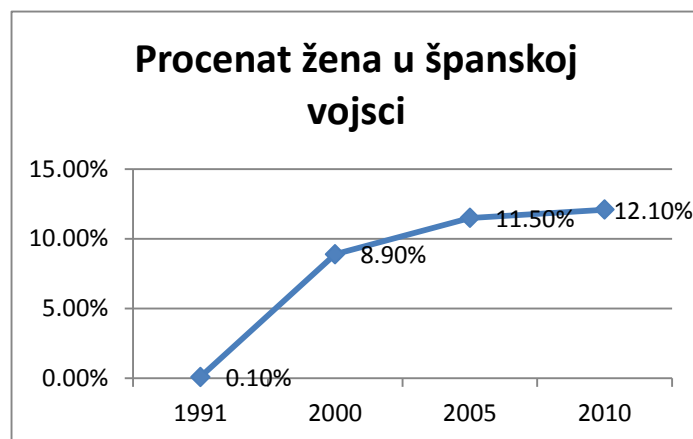

Nakon zbacivanja diktature generala Franka, žene su dobile mogućnost da se priključe vojsci. Od 1988. godine, kada su zvanično ušle u vojsku pa sve do 1999. godine, ženama nisu bila dostupna sva radna mesta, niti svi položaji. Dostupni su im bili poslovi finansijskog upravljanja, pravnog savetovanja i medicinski poslovi, dok im nije bilo dozvoljeno da učestvuju u poslovima vezanim za borbena dejstva. Značajan iskorak napravljen je tek 1999. godine kada su uklonjene sve zakonske prepreke i kada su ženama postale dostupne sve službe i jedinice, bez postojanja specijalnih ženskih trupa ili procentualnog ograničavanja učešća žena u vojsci.

Od 1999. godine Ministarstvo odbrane Španije je preduzelo niz mera radi postizanja jednakosti žena i muškaraca. Jedna od najvažnijih mera bila je osnivanje Opsevatorije za žene pri španskoj vojsci

2005. godine. Od kada je osnovana Opsevatorija za žene došlo je do poboljšanja položaja žena u vojsci. Osnivanjem Opsevatorije Ministarstvo odbrane je htelo da na bolji i efikasniji način primeni princip rodne ravnopravnosti u odbrambenoj i bezbednosnoj politici. Opsevatorija predstavlja savetodavno telo pod nadležnošću zamenika ministra odbrane koje ima zadatak da s rodno aspekta analizira proces selekcije i prijema kandidata/kinji u vojsku, zatim promoviše primere dobre prakse, prikuplja rodno osetljivu statistiku, sačinjava izveštaje u kojima predlaže mere za unapređenje položaja žena i muškaraca, itd. Još jedan od osnovnih zadataka Opsevatorije je sprovođenje obuka koji su usmereni ka isticanju značaja rodne ravnopravnosti i podizanja svesti kod zaposlenih o značaju ovih pitanja.

Opsevatorija za žene

Opservatorija za žene pokrenula je tokom poslednjih šest godina niz inicijativa za prijem i osnaživanje žena u vojsci. Jedna od inicijativa bila je i prilagođavanje testova za prijem fizičkim sposobnostima žena. Potom, inicijative za prilagođavanje prostorija za život i rad, kao i opreme doprineo je tome da žene sada mogu mnogo profesionalnije da obavljaju svoje poslove, nego ranije. Ipak, najznačajniji doprinos ove Opservatorije ogleda se u osnivanju preko 20 centara za čuvanje dece pri jedinicama vojske koji imaju za cilj da olakšaju uspostavljanje balansa između privatnog i profesionalnog života žena i muškaraca vojnih lica i civila.

Autorka: Sandra Vučić, studentkinja Master studija na Fakultetu bezbednosti i stažistkinja BCBP
Link: [Spain National Report 2006](#), [Spain National Report 2009](#)

Bezbednosne institucije i rodna ravnopravnost

Koliko nas košta nasilje prema ženama u porodici?

Koliko nas košta nasilje prema ženama u porodici pitanje je na koje je pokušao da odgovori [Autonomni ženski centar](#) kroz analizu troškova budžetskih korisnika koji postupaju u skladu sa svojim nadležnostima u situacijama nasilja u porodici.

Prva analiza ovakve vrste u Srbiji pokazala je da su **minimalni budžetski troškovi nasilja prema ženama u Srbiji u 2009. godini iznosili između 204,8 i 535,9 miliona dinara (približno 2,2 – 5,7 miliona EUR).**

Analiza obuhvata samo direktne troškove koje snosi država u slučajevima nasilja prema ženama, kroz troškove rada zaposlenih u policiji, pravosudnom sistemu, sistemu socijalne i zdravstvene zaštite, ali ne i brojne organizaciono administrativne troškove ovih usluga (korišćenje vozila, utrošeni

administrativni materijal, veštačenje, odlaganja glavnog pretresa itd).

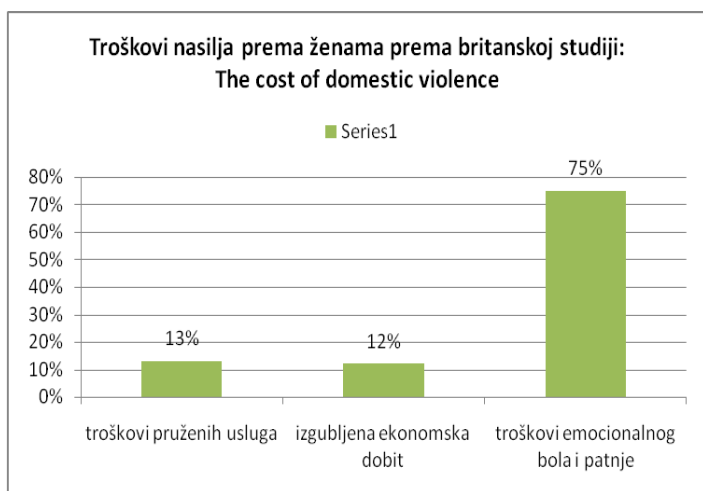

Procena je prilično konzervativna, s obzirom da obuhvata samo broj zvanično registrovanih slučajeva u različitim institucijama, koji je višestruko manji od realnog broja.

Pored toga, korišćena je minimalna cena rada državnih službenika, a nisu uključeni ni brojni direktni i indirektni merljivi i nemerljivi troškovi kao što su: materijalna pomoć žrtvama nasilja, vreme provedeno u pritvoru i zatvoru, troškovi proizašli iz preseljenja, popravka štete na imovini, izdaci za plaćanje advokata, usluge SOS linija, medicinske terapije, lekovi, narušeno zdravlje, smanjena produktivnost, emocionalni bol i patnja, obuke službenika, rad na pripremi, sprovođenju i nadgledanju politika i zakona za borbu protiv nasilja prema ženama, istraživanja, analize, konferencije, publikacije i kampanje sprovedene sa ciljem povećanja društvene svesti o nasilju prema ženama. Analiza ne obuhvata ni troškove sigurnih kuća koji, u nekim zemljama, predstavljaju veoma visoki procenat učešća u

ukupnim troškovima. Sve to procenjene troškove nasilja čini daleko nižim od realnih.

Prema inostranim studijama,¹ troškovi koje je Autonomni ženski centar obračunao iznose svega 13% ukupnih troškova koje nasilje proizvodi. Većinu ovih troškova snosi sama žrtva, nevladine organizacije koje se bave pomoći žrtvama, poslodavac, kao i porodica žrtve.

Pod rigidnom pretpostavkom da u Srbiji postoji isti odnos između troškova kao u inostranim studijama, **došle smo do procene da nemerljivi i skriveni troškovi emocionalnog bola i patnje, koje žrtve snose, iznose između 1,2 i 3,1 milijardi dinara (12,6– 32,9 miliona EUR),** a troškovi nasilja prema ženama za celokupno srpsko društvo u 2009. godini iznosili bi **između 1,6 i 4,1 milijardi dinara (16,8– 43,9 miliona EUR).**

Da bi se dobila preciznija procena troškova, neophodno je mnogo dublje istraživanje i analiza svih posmatranih sistema, uz prethodno poboljšanje statističkih evidencija i dostupnosti podataka.

Autorka: Nataša Jovanović, Autonomni ženski centar, Program razvoja dobrih praksi u oblasti nasilja u porodici

¹ Walby S. (2004), The Cost of Domestic Violence, Women and Equality Unit of the Department of Trade and Industry, London and Walby S. (2009), The Cost of Domestic Violence: Update 2009, Lancaster University, UK.

Šta građanke Srbije misle o svojoj i o bezbednosti Srbije?

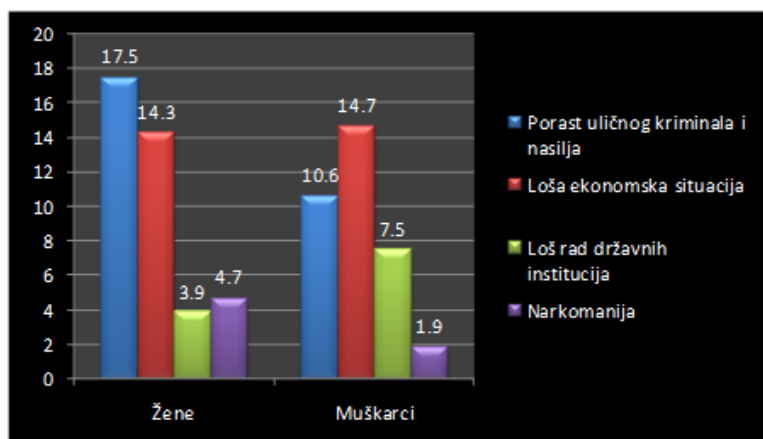
BCBP je u saradnji sa CeSID u aprilu i maju sproveo istraživanje javnog mnjenja o percepcijama građana i građanki o ličnoj, kolektivnoj i nacionalnoj bezbednosti. Anketiranjem je obuhvaćeno 1198 ispitanika na nivou cele Republike Srbije, bez Kosova i Metohije, a u pet fokus grupa u Beogradu (2 grupe), Somboru, Valjevu i Zaječaru obuhvaćeno je još 39 ispitanika. Rezultati istraživanja su, između ostalog, pokazali da se percepcije žena i muškaraca donekle razlikuju kad je u pitanju lična i nacionalna bezbednost, kao i bezbednosne integracije.

U kojoj meri se žene osećaju bezbedno?

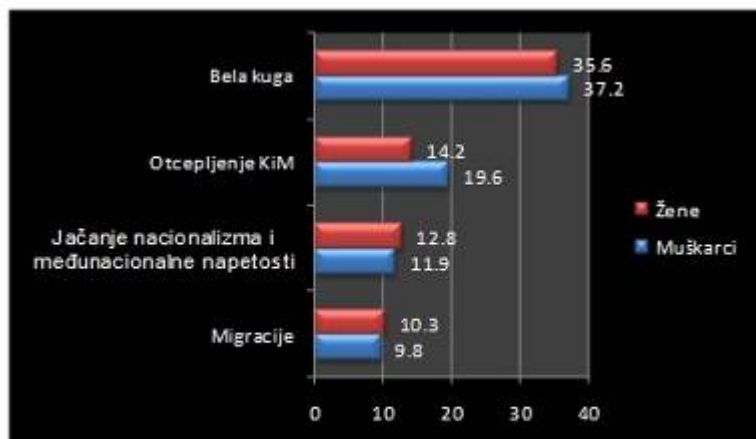
Na pitanje o ličnoj bezbednosti približno tri četvrtine građana je odgovorilo da se oseća potpuno ili uglavnom bezbedno. Nalazi istraživanja ukazuju da se žene neznatno manje osećaju fizički bezbedno ((73% žena nasuport 77% muškaraca), kao i u sopstvenoj kući (84% žena nasuport 85% muškaraca). Najveća razlika je u osećaju sigurnosti koje uživaju u mestu/kraju u kojem žive. 74% žena se oseća sigurno u svom kraju ili mestu u kom žive, dok je kod muškaraca ovaj procenat veći skoro 10% (82%). Ovo je potvrđeno i u fokus grupama, gde su učesnice u Beogradu i Zaječaru navele da ne bi u svim delovima svog mesta i u svako doba dana mogle da idu bez straha.

Kada je reč o tome ko je zaslužan za njihovu ličnu bezbednost, približno tri četvrtine žena (66%) i muškaraca (65%) ne smatraju da su državni organi doprineli da se osećaju bezbedno, već osećaj bezbednosti pripisuju svom načinu života, dobrom komšiluku, sredini u kojoj žive ili mogućnosti da se samozaštite.

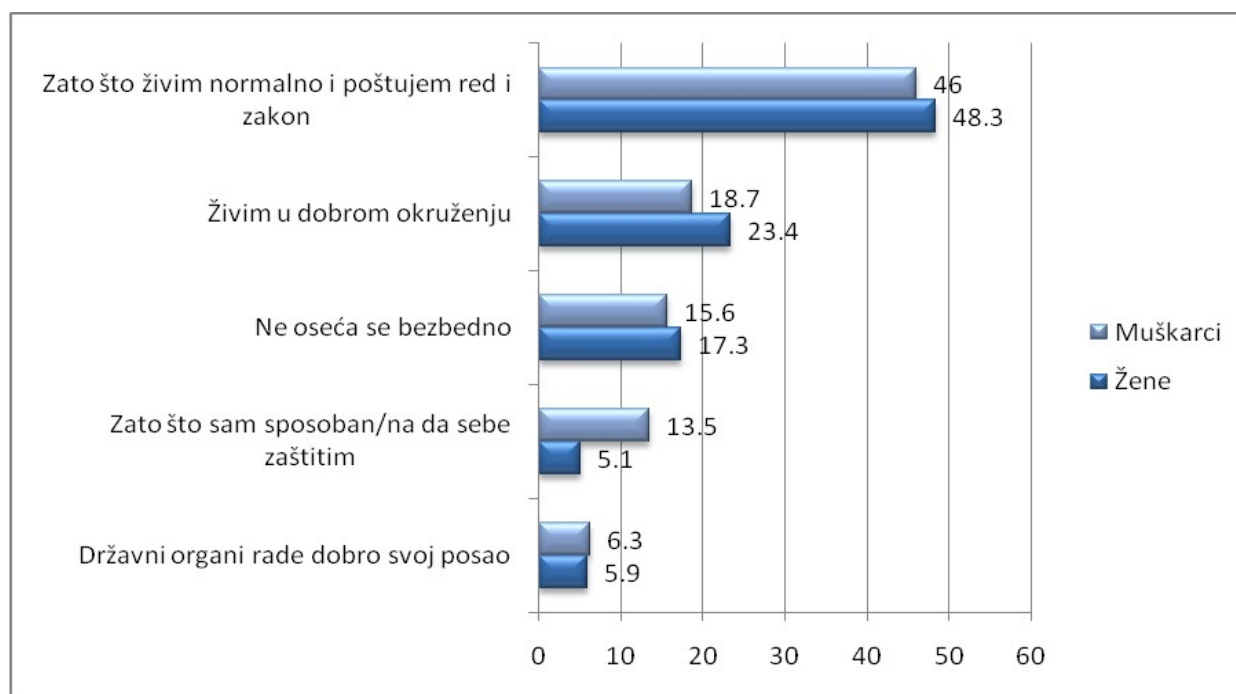
Ipak, na konkretno pitanje o tome koja ustanova najviše doprinosi njihovom osećaju bezbednosti, za nijansu više žena (30%) nego muškaraca (28%) je reklo da je za to zaslužna policija, dok je 5% anke-

Koji je uzrok Vaše nebezbednosti?

Šta predstavlja glavnu pretnju po bezbednost nacije?

tiranih muškaraca kao drugu o značaju za njihovu ličnu bezbednost odabralo vojsku, a svega 3% anketiranih žena.

Uzrok njihove nebezbednosti žene vide u porastu uličnog kriminala i nasilja, potom lošoj ekonomskoj situaciji i narkomaniji, dok je muškarcima na prvom mestu loša ekonomska situacije, zatim porast uličnog kriminala i nasilja i loš rad državnih organa.

Na pitanje u kom periodu se osećali najbezbednije – pre 1990. godine, tokom devedesetih ili nakon 2000. godine, približno 60% građana je tvrd-

ilo da je to bilo u doba socijalizma. Pored toga, veći procenat anketiranih žena (12%), nego muškaraca (8%) odgovorilo je da su se lično osećale bezbedno tokom devedesetih. Moguće obrazloženje za to je da žene u Srbiji nisu u tom periodu nisu učestvovale u borbama u ratovima na prostoru bivše Jugoslavije.

Da li su ženama i muškarcima podjednako važni bezbednost države i nacije kojoj pripadaju?

Žene su bile daleko neodlučnije da izraze svoje mišljenje o kolektivnoj i nacionalnoj bezbednosti, kao i stavove o EU i NATO, nego što su to bili muškarci. Zanimljivo je su u grupi onih koji nemaju stav o ovim pitanjima najzastupljeniji oni/e sa najnižim primanjima, odnosno bez škole ili sa osnovnom školom i domaćice.

Percepcija važnosti nacionalne bezbednosti nije značajno drugačija kod ispitanika različite starosti, obrazovanja, niti visine primanja, ali se pokazalo da postoje razlike između polova. Dok je **svakom četvrtom muškarcu bezbednost njihove nacije važnija i od lične i bezbednosti države (25.3%), tek svaka šesta žena deli to stanovište (16.1%).**

U odnosu na Vašu ličnu bezbednost i bezbednost Srbije, bezbednost Vaše nacije Vam je...?	Pol	
	Žensko	Muško
Najvažnija	16,1%	25,3%
Podjednako važna	68,3%	62,4%
Manje važna	8,7%	6,9%
Ne zna	6,9%	5,3%
	100%	100%

Kada su u pitanju unutrašnje pretnje po bezbednost Srbije mišljenja se ne razlikuju jer su i žene i muškarci odgovorili da bezbednost države iznutra ugrožavaju: finansijska prezaduženost, socijalni protesti i rast političke napetosti u nacionalno mešovitim sredinama. Razlike postoje u percepciji o tome koje nas pretnje ugrožavaju spolja. Manje žena (26%), nego muškaraca (31%) smatra da je najveća spoljna pretnja otcepljenje Kosova i Metohije. Posebno se razlikuju odabir druge po redu pretnje. Žene su kao veliku pretnju državi odabrale organizovani kriminal (16,5%), dok su muškarci se opredelili za imperijalnu i hegemonističku politiku SAD (16%).

EU i NATO

Ukupna podrška građana Srbije članstvu u EU je u opadanju. Ipak, muškarci su za nijansu više entuzijastični (60%) nego žene (58.4%) za članstvo u EU.

Najnoviji rezultati istraživanja javnog mnjenja koje je 8. jula predstavila direktorka Kancelarije za evropske integracije Vlade Republike Srbije Milica Delević pokazuju da procenat podrške građana članstvu Srbije u EU niži i u odnosu na rezultate dobijene u istraživanju BCBP, a i decembrarskom istraživanju Kancelarije. Delević je na konferenciji za novinare rekla da bi „ukoliko bi sutra bio raspisan referendum sa pitanjem: Da li podržavate učlanjenje Srbije u EU?, 53 odsto građana glasalo potvrdno, 24 odsto bi glasalo negativno, dok ostali ne bi glasali ili ne bi odgovorili“. Ovo je u odnosu na prethodna istraživanja, smanjenje za 4%. Kada je članstvo Srbije u NATO u pitanju, dve trećine građana se tome protivi (66%), približno jedna petina je neodlučna (18%) dok je za članstvo samo 16% ispitanika. Među neodlučnima, žene su skoro duplo zastupljenije (24%) nego muškarci (12%).

Autorka: Maja Bjeloš, istraživačica, BCBP

Link: [Preliminarni rezultati istraživanja javnog mnjenja \(BCBP\)](#), [Kancelarija za evropske integracije](#), [Istraživanje javnog mnjenja \(SEIO\)](#)

Primena Rezolucija Saveta bezbednosti UN – Žene, mir i bezbednost

Trening o indikatorima za sprovođenje NAP 1325 u Srbiji u organizaciji Žena u crnom

Organizacija [Žene u crnom](#) je prva organizacija civilnog društva koja je promovisala Rezoluciju 1325 SBUN u Srbiji. Žene u crnom (ŽUC) se od svog formiranja (1991. godine) bave pitanjem bezbednosti, promovisanjem svih vidova demilitarizacije, prigovora savesti, a sve to putem edukacije, uličnih akcija, istraživačkih projekata, pokretanjem zakonodavnih inicijativa i izdavačke delatnosti.

Stanovište Žena u crnom je da je proces izrade NAP u Srbiji bio netransparentan, nedemokratski i

neparticipativan. Bilo je primetno odsustvo OCD iz procesa (o čemu svedoči i istraživanje Žena u crnom iz 2010. godine)² i ignorisanje dugogodišnjeg zalaganja OCD u edukaciji i lobiranju za promociju i usvajanje ove Rezolucije. Proces je pratio i normativizam u ispunjavanju zahteva za integraciju Srbije u EU, bez ikakvih stvarnih promena u životima žena.

Naslovna strana publikacije
„Žene, mir, bezbednost -
Rezolucija 1325 - 10
godine posle“

Takođe, pristup izradi NAP je bio militaristički, što je dovelo i do militarizacije rodni pitanja. Iz pobrojanih razloga ŽUC smatraju da je neophodna efikasnija kontrola procesa sprovođenja NAP, kao i praćenje svih aktivnosti države na ovom planu, kako bi aktivnosti vezane za Rezoluciju 1325 učinile transparentnijim građanima i građankama Srbije.

Projektom *Orodnjavanje humane bezbednosti* Žene u crnom nastavljaju sa feminističko antimilitarističkim preispitivanjem tradicionalnog, militarizovanog pojma bezbednosti i kontrolom i pozivanjem države i institucija na odgovornost. Projektom se ujedno nastavlja sa promocijom koncepta humane bezbednosti, Rezolucijom SB UN 1325 i drugih važnih međunarodnih dokumenata vezanih za rodnu dimenziju bezbednosti. Jedan od ciljeva projekta jeste kreiranje feminističkog koncepta bezbednosti, izgradnja pravednog mira u skladu sa potrebama žena i ženskim ljudskim pravima. Kroz aktivnosti projekta želi se ojačati kapacitet ženskih OCD

² Zajović, S. ur. 2010. *Žene, mir, bezbednost- Rezolucija 1325- 10 godina*. Novi Sad: Artprint.

za efikasniju kontrolu države i njenih institucija zaduženih za sprovođenje NAP i ostalih međunarodnih dokumenata.

U okviru projekta, 2. i 3. juna 2011. godine održan je trening o indikatorima za implementaciju NAP 1325. Trening su održale trenerke iz sedišta Agencije Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena (**UN Women**) u Njujorku. Prvog dana seminara učesnice su imale priliku da se bliže upoznaju sa aktivnostima Žena u crnom na polju bezbednosti od 2005. godine i njihovim komentarima i sugestijama na usvojeni NAP Srbije za implementaciju Rezolucije SB UN 1325, kao i sa sadržajem **Rezolucije Žena u crnom – Žene, mir, bezbednost**. Drugog dana seminara, održan je trening o indikatorima za praćenje implementacije NAP 1325. Učesnice su podeljene u tri radne grupe kako bi same odabrale indikatore koje će pratiti u narednih deset meseci, a koji su prilagođeni kontekstu Srbije, njihovom polju rada, problemima žena u Srbiji i naravno u skladu sa odredbama postojećeg NAP-a Srbije. Radne grupe će činiti osam obučanih aktivistkinja i dve koordinatorke koje će narednih deset meseci (od juna 2011. do marta 2012. godine) pratiti izabrane indikatore. Na osnovu toga, biće sačinjen Izveštaj u senci sa rezultatima istraživanja i praćenja indikatora, u prvoj polovini 2012. godine.

Na treningu je učestvovalo devetnaest žena aktivistkinja organizacija civilnog društva (Astra, Autonomni ženski centar, Labris, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Inicijativa mladih, Žene

juga, Žene za mir, Fractal, Alternativni krug, Ženska Romska mreža Banata i Udruženje Roma Danica) iz šest gradova Srbije (Beograda, Leskovca, Pirota, Kragujevca, Pančeva i Novog Bečeja), koje se bave pitanjem bezbednosti i predstavnica Zaštitnika građana.

Priredila: Gordana Subotić, Žene u crnom

Izrada nacrtu NAP za primenu Rezolucije 1325 SB UN u Gruziji

Proces reforme sektora bezbednosti u Gruziji započeo je 2003. godine, ali se o potrebi uključivanja rodne perspektive u taj proces počelo govoriti tek u poslednje dve godine, u sklopu aktivnosti usmerenih na izradu NAP za primenu Rezolucije 1325 SB UN. Stvaranje sektora bezbednosti koji će biti u stanju da odgovori na bezbednosne probleme svih građanki i građana posebno je važno u zemlji sa skorašnjom istorijom sukoba³ i velikim brojem interno raseljenih lica (oko 250.000).

Izbeglički kamp Gori, Gruzija

³ U avgustu 2008. godine gruzijske snage sukobile sa ruskim i snagama gruzijskih otcepljenih teritorija Južne Osetije i Abhazije.

Izrada nacrtu NAP u Gruziji je započela krajem 2010. godine, kada je formirana radna grupa sastavljena od predstavnika različitih ministarstava (unutrašnji poslovi, odbrana, spoljni poslovi, interno raseljena lica) i predstavnika parlamentarnog saveta za rodnu ravnopravnost, na čelu sa potpredsednicom gruzijskog parlamenta.

Predstavnici civilnog društva, tj. brojnih ženskih organizacija koje se bave zaštitom prava žena (posebno žena interno raseljenih lica) nisu uključeni u njen rad. Naime, dve OCD (Women's Information Centre i Taso Foundation) su, u saradnji sa radnom grupom za izradu NAP i podršku UNWOMEN, organizovale konsultacije sa većim brojem OCD o bezbednosnim problemima žena u Gruziji. Zaključci sa ovih konsultacija su potom upućeni radnoj grupi, i po rečima jednog od članova radne grupe,⁴ „biće detaljno razmotreni i uključeni u nacrt dokumenta“. Nacrt dokumenta bi trebalo da bude stavljen na javnu raspravu u toku leta, a finalni dokument bi trebalo da bude predstavljen Vladi u septembru ove godine.

Ovakav pristup izradi NAP je, međutim, problematičan iz nekoliko razloga. Na prvom mestu, zbog manjka transparentnosti, javnost je ostala uskraćena za informacije o sadržaju, cljevima i principima procesa izrade NAP, kao i šta će biti sadržaj dokumenta. Opravdano je postaviti i pitanje da li će NAP realistično odslikavati bezbednosne potrebe različitih grupa, odnosno da li državne institucije zaista raspoložu sa svim neophodnim podacima na osnovu kojih mogu planirati aktivnosti u cilju poboljšanja položaja žena. Ne manje važno je i pitanje da li će nalazi i zaključci sa konsultacija biti (bar delimično) uključeni u NAP. Za sada, čini se, „priča“ o NAP za primenu Rezolucije 1325 u Gruziji se svodi na pokušaje da se poboljša imidž države u međunarodnoj zajednici, bez jasnih naznaka da postoji spremnost za preduzimanje ozbiljnih koraka u

⁴ Zurab Mchedlishvili, koordinator, Komisija za rodnu ravnopravnost, Parlament Gruzije, tokom seminara *Advancement of Women in the Security Sector of Georgia*, održanog od 9-11. juna 2011. godine u Tbilisiju u organizaciji Kancelarije za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR).

pravcu uključivanja rodne perspektive u reformu sektora bezbednosti.

Autorka: Gorana Odanović, istraživačica, BCBP

Izvori: [Peace Women](#), [Parliament of Georgia](#), [GINSC.NET](#)

Sprovođenje Rezolucija 1325 i 1820 SB UN u Liberiji, Avganistanu i DR Kongo

Na nedavno održanom sastanku [Podkomiteta za ljudska prava Evropskog parlamenta](#) (jun 2011) poslanici su diskutovali o načinima kako EU može pomoći u sprovođenju rezolucija SB UN, naročito Rezolucije 1820 koja govori o seksualnom nasilju u toku sukoba. Na sastanku su učestvovala i predstavnice ženskih organizacija iz Liberije, Avganistana i DR Kongo, koje su govorile o sprovođenju rezolucija u svojim zemljama i problemima sa kojima se suočavaju žene.

Liberija

Iako se Liberija smatra uspešnim primerom zemlje koja se oporavlja od sukoba, u njoj i dalje postoje problemi vezani za kršenje ljudskih prava, koji proističu iz nedovoljno reformisanog sektora bezbednosti, naročito pravosuđa. Liberija je usvojila NAP za sprovođenje Rezolucije 1325, kao i nekoliko drugih dokumenata i strategija za unapređenje položaja žena i borbu protiv seksualno zasnovanog nasilja, međutim, žene su i dalje izložene različitim oblicima nasilja i diskriminacije. Dodatan problem predstavlja i činjenica da veliki deo stanovništva Liberije, naročito u ruralnim područjima, živi u siromaštvu, bez zdravstvene i sudske zaštite ili dostupnosti obrazovnih institucija. Zato je kao zaključak ovog skupa istaknuto da je jedan od preduslova za uspešnu borbu protiv seksualnog

nasilja podizanje nivoa životnog standarda i svesti građana o ovom problemu.

Avganistan

Trenutno se u okviru procesa izgradnje mira i post-konfliktne rekonstrukcije u Avganistanu ne obraća dovoljna pažnja na ljudska prava. Iako su formirani brojni saveti i komisije za izgradnju mira, skoro nimalo se ne vodi računa o tome da li su neki od članova tih tela činili zlodela tokom vladavine talibanskog režima u Avganistanu. Zbog toga je proces izgradnje mira i stabilnosti spor, a građani su i dalje lišeni prava na obrazovanje i pristup sudovima. Kako se to odlikava na položaj žena u Avganistanu, ilustruje primer koji je iznela predstavnica Ženske mreže Avganistana (*Afghan Women's Network*). Pre jedanaest godina, u jugoistočnom delu Avganistana, grupa žena koje ja putovala u pratnji muškaraca je naišla na ženu koju je muž tukao metalnim kablom, zato što joj je deo stopala slučajno izvirio ispod burke. Žena je vrištala od bola, a pored njih je stajalo njihovo dete, koje je nakon tog događaja izgubilo sposobnost govora. Danas je taj isti muškarac član Avganistanskog Visokog mirovnog saveta (*High Peace Council of Afghanistan*).

DR Kongo

„DR Kongo je zemlja u kojoj ne vlada mir, ali u kojoj ne vlada ni rat“, navela je predstavnica ženske organizacije iz Konga⁵, Jeannine Tshimpambu. U novembru 2011. godine u Kongu treba da se održe izbori, ali postoje brojni bezbednosni rizici, koji mogu dovesti u pitanje zakonitost i legitimnost izbora. U pojedinim delovima zemlje paramilitarne formacije nisu rasformirane, te predstavljaju stalnu opasnost po mir i bezbednost, naročito po bezbednost žena, budući da su pripadnici tih grupa vršili seksualno nasilje nad ženama „uzrasta od 1 meseca do 80 godina“ navela je Tshimpambu.

Nasilje se nastavilo i posle okončanja sukoba, tako da su i dalje česti slučajevi silovanja žena, iako se u blizini nalaze kontingenti UN. Ipak, međunarodna zajednica i UN se oglašuju na pozive žena da se nasilje okonča, pa se tako dešava da UN osoblje otera žene koje zatraže zaštitu od njih.

U DR Kongo svakog dana je silovano prosečno 1152 žena. To znači da je svakog sata silovano 48 žena.

Priredila: Gorana Odanović, istraživačica, BCBP
Izvori: [ISIS Europe](#), [International Forum on African Development](#), [Ifadev.org](#)

Rod i reforma sektora bezbednosti u svetu

Žena komadant jedinice marinaca

Prvi put u 96-ogodišnjoj istoriji generalica je postavljena na čelo čuvenog centra za obuku na ostrvu Paris u Južnoj Karolini. Brigadna generalica Loreta Reynolds poznata je i kao prva žena koja je komandovala marincima u nekoj od borbenih zona.

⁵ Organizacija Promotion et Appui aux Initiatives Feminines (PAIF).

Rejnoldsova je 1986. godine diplomirala na Mornaričkoj akademiji u SAD (eng. U.S Naval Academy). Inače, uniformu marinaca nosi već 25 godina i tek je treća žena koja ima čin generala.

Kao oficir za komunikacije prošla je sve nivoe komandovanja vodivši formacije od voda do bataljona. U kampu za obuku koji će ona komandovati godišnje obuku prođe 20.000 marinaca.

Pored toga što je zadužena za obuku, njoj je, takođe, u nadležnost stavljen Istočni region za regrutovanje, koji obuhvata 23 savezne države istočno od reke Misisipi.

Loreta Reynolds je prethodno bila na dužnosti u Okinavi i Kvantiku, kao i u Iraku i Avganistanu, gde je kao prva žena komandovala marincima.

Autorka: Miljana Jeftić, studentkinja Fakulteta bezbednosti i stažistkinja BCBP
Linkovi: [Blue Star Chronicles](#), [Bay Ridge Journal](#), [Polaganje zakletve](#)

Publikacije

Najvažnije iz Godišnjeg izveštaja Stejt departmenta o trgovini ljudima za 2011. godinu

Godinji izveštaj o trgovini ljudima, koji objavljuje Stejt Department SAD, predstavlja najsveobuhvatniji globalni izveštaj o aktivnostima država na suzbija-

nju teških oblika trgovine ljudima, kako u zemljama porekla i tranzita, tako i u zemljama destinacije.

U izveštaju su analizirane 184 države, pri čemu je ukazano na pogoršanje stanja u odnosu na prošlu godinu. Srbija je u izveštaju označena kao zemlja porekla, tranzita i destinacije za muškarce, žene i devojčice kojima se trguje radi prinudne prostitucije i prinudnog rada. Deca, uključujući i romsku decu, i dalje su izložena komercijalnoj seksualnoj eksploataciji, služenju dok su u prinudnom braku ili su primorana na uličnu prošnjju. Državljanke i državljani Srbije su činili većinu identifikovanih žrtava trgovine ljudima 2010. godine

Više informacija iz ovogodišnjeg izveštaju možete pronaći u [e-biltenu br. 28 ASTRA](#). Originalni izveštaj je dostupan na [linku](#).

Priredila: Gorana Odanović, istraživačica, BCBP

Najave događaja

Izveštaj o trgovini ljudima u Srbiji 2000-2010.

Vreme i mesto: 14. jul u 12h, Media centar

Ogranizator: ASTRA

Kontakt: Ivana Radović, ir@astra.rs

Kratak opis: ASTRA održava konferenciju za novinare na kojoj će biti predstavljen Izveštaj o trgovini ljudima u Srbiji 2000-2010.

Bezbednost iz ugla feminizma

Vreme i mesto: 18. jul u 14h, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Gundulićev venac 48/1

Ogranizator: Beogradski centar za bezbednosnu politiku

Kontakt: Maja Bjeloš, majabjelos@ccmr-bg.org

Kratak opis: Beogradski centar za bezbednosnu politiku organizuje predstavljanje posebnog izdanja naučnog časopisa [Bezbednost Zapadnog Balkana](#) posvećenom rodu i bezbednosti u sklopu kojeg će

se održati predavanje Biljane Maletin, nezavisne konsultantkinje, koja će govoriti o tome na koji način se bezbednost poima u feminističkim teorijama i kako feminističke teoretičarke i aktivistkinje gledaju na učestvovanje žena u sektoru bezbednosti.

BILTEN ROD I BEZBEDNOST | BROJ 02

Urednice:

Maja Bjeloš, majabjelos@ccmr-bg.org

Gorana Odanović, gorana.odanovic@ccmr-bg.org

Recezentkinja:

Sonja Stojanović, sonjastojanovic@ccmr-bg.org

Saradnice:

Zorica Mršević, zmrsevic@idn.org.rs

Gordana Subotić, gordana.subotic@zeneucrnom.org

Nataša Jovanović, natasa@azc.org.rs

Miljana Jeftić, miljanaj@yahoo.com

Nevena Manojlović, nevenamanojlovic@yahoo.com

Sandra Vučić, sandra.vucic@gmail.com

Prelom:

Saša Đorđević, sasadjordjevic@ccmr-bg.org

Kontakti redakcije:

Beogradski centar za bezbednosnu politiku

Gundulićev venac 48/II, 11000 Beograd, Srbija.

Tel/faks: 011- 32 87 226, 32 87 334

E-mail: office@ccmr-bg.org

Web: www.ccmr-bg.org

Standardi za objavljivanje teksta u Biltenu:

Dužina teksta: tekst ne treba da bude duži od 350-400 reči. Font: Times New Roman 12. Prored 1.5.
